

забравя напълно изискванията, които отправя към учените и философите в другите си занимания и като приема теологията за най-благородната от всички науки, потвърждава накрай и изрично становището на схоластиката, че философията може да бъде само слугиня на теологията. Така, като приема Светото писание за източник на човешката мъдрост, папата – Божи заместник на земята, християнството – за естествена религия и Божие откровение, като приема, че Бог е вложил у всички ни еднакво нравствеността и началото на спасението и редица още положения на традиционната християнска философия, Роджър Бейкн се връща отново в лоното на църквата.

Роджър Бейкн се смята за един от чудациите на схоластиката, благодарение на своите експериментални занимания с проблемите на естествените науки. Той е направил редица открития в химията и физиката, работил е с увеличителни стъкла, познавал е свойствата на барута, пресмятал е големината на месеца и слънцето и др., като по този начин несъмнено се е различавал из основа в заниманията си от своите учени съвременници. Но той не е могъл да упражни почти никакво въздействие върху развитието на науката, от една страна, защото изпреварва времето си, което не е могло да го разбере, а от друга, защото заедно с науката в заниманията му са намерили място много фантастични твърдения и мисли и защото си е служил с неясен, понякога дори загадъчен език. И все пак Роджър Бейкн не може да се сметне за истински представител на схоластиката, тъй като въпреки всичко не могат да се отрекат модерните тенденции в неговите научни занимания, с които той задълбочи различията между вярата и знанието, между теологията и философията. Роджър Бейкн е за своето време обремененият със схоластиката неразбран предвестник на новата философия.

III. Раймунд Лулий

Особена насока на схоластиката през време на нейния упадък дава и Раймунд Лулий (1235–1315), който е известен с борбата си срещу авероизма сред арабите. Тази борба той води, като критикува учението на Авероес и като се опитва да докаже основните догми на християнската философия по съвършено нов начин. Този нов начин представя от себе си своеобразен логически метод, при който най-различни понятия, взети от античната философия, схоластиката и другаде, представят върховните понятия и принципи на всяко мислене и в своята методическа комбинация дават схемата на истините на учението за вярата, на философията, юриспруденцията и медицината. Комбинациите се получават и при помощта на отбелязване на понятия с букви и тяхното геометрическо подреждане в триъгълници и въртящи се кръгове. С този метод Лулий мисли, че може да докаже всички истини и

всички мистерии на вярата, като сътворението на света, грехопадението, триединството на Бога и др., които останаха недоказани дори от Тома от Аквино.

IV. Раймунд от Сабунде

Макар учението на Лулий и да не е имало никаква научна стойност, чудноватият метод на работа се е използвал до късно от негови близки и далечни привърженици и последователи за улеснение при запаметяването на основните положения на схоластиката. С помощта на такива схеми и шаблони работи по-късно и Раймунд от Сабунде (умрял 1432). За него Библията е писаната книга за Божието откровение, а природата – неговата жива книга, поради което истината може да бъде само една и тя може да се достигне по пътя на съгласуването на познанието на природата с познанието на Библията. Доказателствата на Раймунд представят от себе си своеобразно съчетание от логически понятия и мистическо съзерцание.

§ 41. Номинализъмът или терминизъмът на XIV и XV век

I. Общи бележки

Краят на схоластиката отново съживява спора за универсалиите. Този спор не беше приключен в окончателна форма дори по времето на разцвета на схоластиката, въпреки големия авторитет на философското учение на Тома от Аквино. Разрешението на въпроса за същината на общите понятия, което се даваше в миналото в духа на рационализма и реализма, не задоволяваше привържениците на номинализма, и те започнаха отново борбата си срещу своите противници. През XIV и XV век номинализъмът измести схващането на рационализма и реализма и в школата на терминизма даде завършения израз на своето становище. Най-главният представител на новия номинализъм от това време е Уилям Окам. Преди него обаче, работят в същата насока Петър Ауреолус (умрял 1322) и Дуранд (умрял 1332), които отричат решително реалността на универсалиите и съществуването на интелегиблените видове и приемат като истинско само индивидуалното битие.

II. Уилям Окам

Уилям Окам (умрял към 1349) е последният и по-значителен представител на схоластиката. Той е известен не само със своето

учение, но и с отношението си към борба между духовната и светска власт на своето време, в която борба той стои на страната на светската власт. Окам е известен в историята на схоластиката най-вече с подновяването на номинализма. Според него универсалиите съществуват само в съзнанието. При това те не са реални изображения на отделните неща в света, а само знаци или термини, които представят тази неща в съзнанието ни. Оттук и названието терминизъм, с което номинализъмът у Окам и след него става известен в историята на схоластиката. Окам не приема реалността на общите понятия, защото според него такава реалност могат да притежават само отделните неща. Във връзка с тази основна мисъл той излага, че само интуитивното познание може да обхване предмета на познанието така, както той е за себе си, докато абстрактното познание няма предмет извън нас, няма предмет сам за себе си. При това положение, който приема, че универсалиите съществуват реално, приема не само неверни, но и ненужни неща, които не могат да не изведат в логиката до несъобразности и безсмислия. С това схващане на същината на общите понятия, което е известно още като теория на знаците, Окам допринася още повече от своите предшественици за разработването на опита като метод на научна работа и така за задълбочаването на несъгласието между познанието на философията и познанието на вярата. При това терминизъмът означава още и съмнение в познавателните възможности на разума, което съмнение у Окам идва от съзнанието за нашето естествено незнание. Окам не мисли, че всичко в учението за вярата може да се докаже и примирено приема божественото откровение като източник на познание, като по такъв начин на мястото на разума поставя вярата.

Но не само в областта на теологията разумът и опитът не могат да осигурят основните познания на вярата. Също така не може да се познае с тези средства и същината на душата и нейната връзка с тялото. Окам изследва волята и поривите, но приема, без да даде за това научно доказателство, че волята е само начин, в който душата се появява. Същото важи и за разсъдъка. Като приема в духа на своето време, че волята е свободна, той търси да осигури принципа на етиката с абсолютната и неограничена воля на Бога. Този принцип не е необходим и задължителен сам по себе си, а само дотолкова, доколкото Бог е поискал това и само до тогава, до когато той иска, тъй като няма нито добро, нито лошо само за себе си, а само по воля Божия.

Упадъкът на схоластиката у Окам се установява още и с отношението му към борбата между папата и светската власт. Въпреки иначе напълно ясното си становище по основните въпроси на вярата, той е все пак на мнение, че за доброто на народа трябва да се грижи светската власт в лицето на държавата, а не на папата. За това си становище той е бил преследван от папа Бонифаций XIII и защитаван от Лудвиг Баварски, на когото е казал известните на времето си думи:

„Ти ме защитавай с меч, а аз ще те защитавам с перото“. Окам иска от княза да изпълнява задълженията си и признава правото на народа да го сваля от престола, ако не върши това. Той дори оправдава убийството на тирана. Същото важи и за църковните работи, при които общността на вярващите според него стои над папата, събори и духовенството. Църквата трябва да се занимава само със своите работи и да не ламти за богатства, защото така тя добива светски характер и изопачава своята природа. Идеалът на живота у Окам е да не притежаваме нищо.

III. Жан Буридан, Алберт от Саксония и Никол Орем

Окам е имал много ученици и последователи. Всичките те се смятат и за последни представители на схоластиката. Те са единни най-вече по въпроса за същината на универсалиите и изнасят учението на терминизма почти във всички по-значителни университети на времето си.

Най-известният от учениците на Окам е Жан Буридан (умрял след 1358). Той се е занимавал с логика, физика и психология, познавал е Аристотел, но не се е увличал от него, а в областта на теологията не е бил особено старателен. Основната проблема на неговата психология е била проблемата за свободата на волята. Според Буридан човешката воля е свободна, за разлика от животните, които се определят в живота си от сетивните си склонности. Не е установено точно, дали сравнението с магарето, което умряло от глад, загдето не могло да избегне една от двете еднакви купчини сено, идва от него. Проблемата обаче, която се съдържа в този образ, Буридан разглежда в своята психология на волята. Той отделя волята от сетивните склонности и разсъдъка и я разглежда в нейната активна и пасивна форма. Когато действа самостоятелно, без подбудите на интелекта, волята е активна. Това е случаят, в който волята е свободна. Волята е пасивна, когато решенията ѝ се определят от интелекта. Буридан се застъпва за схващането на номинализма на своя учител, което схващане става и поводът дейността на учените от онова време да се разпростре по-нататък. Основават се университети в Прага (1348), Виена (1365), Кьолн (1388), Хайделберг (1386) и др., където терминизъмът на Окам намира своето място.

По времето на Буридан работи като последовател на Окам и Алберт от Саксония (умрял 1390). И той се занимава повече с естествени науки, отколкото с теология. Пише коментари върху естественонаучните съчинения на Аристотел, в които коментари, под влиянието на Буридан, се опитва да даде нова механика на небето и земята.

Във връзка с научната дейност на Буридан стои и дейността на Никол от Орем (умрял 1382), който се занимава с математика и

физика и прави в тези научни области редица открития. С тези открития той подготвя дейността и откритията в същите области на учените от XVII век. И той пише коментари върху Аристотел, в които изказва мисълта, че небето остава неподвижно и, че земята се движи всеки ден. Освен това той е писал и върху въпроси из областта на политическата икономия.

IV. Марселий от Инген, Пиер от Аيي, Жан Жерсон и Габриел Бил

Друг представител на номинализма от последния период на схоластиката е Марселий от Инген (умрял 1396). Той работи върху психологията на волята и съдържанието на вътрешния опит. За разлика от Буридан, който прокарва разграничението между волята и склонностите, Марселий изтъква връзката между волята и инстинкта, която връзка според него трябва да се търси в навика.

В духа на учението на Окам работи и Пиер от Аيي (1350–1425). И той поставя волята пред познанието. Според него грях е само онова, което Бог е определил за грях. В областта на познанието изследването върху възприятието на външните предмети представя най-сериозното научно занимание на Пиер от Аيي. Той изтъква сигурността на това познание, но отбелязва в същото време, че светът може да бъде изменен от Бога, което обстоятелство посочва всъщност и стойността на сетивното познание. Като ограничава така възможностите на човешките познавателни способности, той се присъединява към философския скептицизъм на своето време и се примирява в науката и философията с началото на мистичното изживяване на Бога и неговата истина.

По времето на Пиер от Аيي работи и Жан Жерсон (1363–1423), който се смята за негов ученик. У Жерсон мистицизмът ясно вече иска да намери мястото си в схоластиката. Жерсон търси да примири теологията на мистицизма с философията на схоластиката, за да приближи по такъв начин учението на християнството до духа на простия човек. Той цени повече евангелието и вярата, отколкото философията и разума и с това си отношение към науката и философията на своето време характеризира много добре упадъка на схоластиката след големите философски системи от времето на нейния разцвет.

Схоластиката се довършва от Габриел Бил (умрял 1495). Той е последовател на философията на Окам, която намира у него много сериозна разработка. Той изтъква още веднъж значението на Окам за науката и философията. Той влияе на Лютер и така, като последен представител на схоластиката, става в същото време и далечен предвестник на Реформацията.

§ 42. Мистицизъм. Майстер Екхарт

I. Общи бележки

През течение на XIV и XV век край на схоластиката отбелязва известно засилване на християнската мистика. Наистина мистицизмът никога не е напълно изчезнал от християнското учение, въпреки всички големи рационалистически опити на философията на това учение, особено през периода на разцвета на схоластиката. Но през времето на упадъка на схоластиката мистицизмът се развива за сметка на рационализма на теологията и става характерен белег на времето. Със своето религиозно учение за мистичното познание на Бога, той замества познанието на Бога за рационалната теология. Немалко допринася за засилването на мистиката през XIV и XV век и безконечният и бесплоден спор между различните направления в схоластиката за същината на универсалиите.

II. Майстер Екхарт

Мистиката на Майстер Екхарт (1260–1327) е пантеистична и съдържа много от елементите на Реформацията от XVI век.

Екхарт се е числил към ордена на доминиканците. В началото на своята философска дейност, когато пише на латински, той се намира все още под влиянието на Алберт и най-вече на Тома от Аквино. По-късно обаче, когато започва да пише и проповядва на немски, той тръгва по свой път и дава много бързо израз на мистицизма на схоластиката. От работите му се вижда, че е познавал мистическите мисли на философите и теолозите на близкото и далечно минало, като Августин, Плотин и др. От работите му обаче се вижда също така, че е познавал добре и философията на християнството.

Екхарт взема становище по спора за универсалиите, като приема, че общите понятия са истински съществуващото. Този реализъм у него се свързва след това с мисълта, че битието е познание. Мистицизмът започва обаче от момента, в който Екхарт се пита за първичната основа на битието. Отговорът на този въпрос не му дава нито интуицията на опитното познание, нито интелектът. Първичната основа на всички неща според него, е Бог, който създава от нищото Сина Божии и Светия дух, а след това и всички твари. Идеята за нещата в света Бог носи предварително в себе си и след създаването им остава в тях, както и те остават в него. Така същината на нещата се определя от тяхното сътворение от Бога. Като приема при това, че Бог е навсякъде и неделим, Екхарт дава ясен израз на пантеистическите тенденции на своята мистика. В онези свои части, в които светът е лош, ограничен и обременен с недостатъци, накъсо – навсякъде,

където не е в духа на Бога и неговото творение, той се е отделил от същината на Бога. И както всичко води началото си от Бога, така всичко иска отново да се върне там, откъдето е дошло, да се приобщи с истинското си битие в Бога.

С така изясненото мистическо познание на Бога у Екхарт се свързва и мисълта за спасението на човека, неговата нравствена свобода и реалната му връзка с Бога. Екхарт приема, че цялото творение е създадено заради душата. Душата одухотворява тялото и изпълва света и в същото време се стреми към Бога. Тя съзерцава и познава Бога в чувството, без помощта на интелекта. Тъй като всеки носи истината в себе си, остава само да се освободим от всички афекти, да се откъснем от всичко, за да познаем божествената истина, като изживеем Бога в себе си с помощта на чувството. В това отношение Бог ражда във всеки от нас своя Син. По този път се заражда и нравственият живот на човека, и човек може да се нарече Христос, дори Бог.

В основата на етиката у Екхарт лежи милостта Божия. Тъй както ставаме синове Божии по Божия милост, така и всичките ни нравствени постъпки са нравствени, защото Бог действа у нас. Нравствеността следователно е божествено битие у нас. Хармонията на душата, която се постига, когато се откъснем от всичко земно, се постига с помощта на любовта. Любовта като принцип на душата освобождава човека както от страха, така и от греха. Висшата хармония на душата, състоянието, в което се сливаме с Бога, се постига, когато животът ни се обърне на любов.

Все пак, макар всичко у Екхарт и да е свързано с Бога, макар и да сме нравствени по Божия милост, мистицизмът не пренебрегва етиката на живота с неговите практически грижи. Състоянието на екстаз, в което съзерцаваме непосредствено Бога, определя душата ни към нравствена дейност във всекидневния живот. Етиката на мистицизма иска от нас да не бягаме от задълженията си в живота, да живеем честно и съзнателно, да не се забравяме егоистично в изживяването на Бога. Когато вършим онова, което Бог ни определя, ние живеем нравствено; не е нравствен оня, който се задоволява само със съзерцанието на Бога. Така човешката душа се свързва едновременно с Бога и света, и така разбрана, етиката на Екхарт с нейната нравствена свобода е колкото божествено битие у нас, толкова и благочестие на дело.

Мистицизмът на Екхарт не е свързан с догмите на църквата и в това отношение неговата систематическа разработка издава не само дълбоко и съкровено религиозно чувство, но и подчертана спекулативна мисъл. Единството на човека с Бога, което стои в основата на цялата мистика, се осъществява не само от представителите на църквата, но и от всеки обикновен човек, защото Бог чака пред вратата на

сърцето на всички, които са готови да го пуснат. Бог не може да се лиши от нас, казва Екхарт, той не би бил, ако не бихме били ние. С това си отношение към основите на църквата, което проличава във всичките му теологически работи, той не иска да се отдели от схоластиката и ако все пак църквата не може да го търпи, това обстоятелство се дължи на свободата на религиозното изживяване, за което той претендира по отношение на църквата, а не на някаква опозиция срещу нея. С основните положения на своята мистика Екхарт не само завършва философията на схоластиката, но и става предтеча на Реформацията, която по-късно решително се отделя от средновековното мислене.

III. Сузо от Констанц, Йохан Таулер от Страсбург, Йохан от Руйсбрюк и Тома от Кемпен

С Екхарт мистиката се оформя като самостоятелна система и в същото време достига най-високата степен на своето развитие. След него идват ученици и последователи, които вече не са така изискани и дълбоки в изложението и мислите си като него. Най-значителен от всички е Сузо от Констанц (1300–1361), който се изтъква повече като нежен мечтател, отколкото като мистик в духа на своя учител. По негово време работи и Йохан Таулер от Страсбург (1300–1361), който се придържа към Екхарт, но не приема крайните форми на аскетизма, пък макар да работи с мисълта на Екхарт за онова състояние на духа, в което човек вече няма нищо, не знае нищо и не иска нищо. Той изтъква между другото и мисълта, че човек в основата си не е лош, а добър. Но макар с такива и подобни мисли да се изтъква като привърженик на умерената мистика, Таулер все пак понякога изпада в крайни положения, при които божествената любов и интимното религиозно чувство стават за него всичко. В духа на мистицизма на Таулер е *Немската теология* от неизвестен автор, издадена за първи път от Лутер през 1518. Все непосредствено след Екхарт работи и Йохан от Руйсбрюк (1293–1381), който се занимава най-вече със средствата и начините, които могат да ни изведат до Бога, да ни помогнат да се слеем с него. И накрай следва да се спомене и известният Тома от Кемпен (1380–1471), който отново се връща към религиозното изживяване и изоставя напълно всякакво спекулативно отношение към проблемата за Бога.

С края на мистиката завършва и времето на схоластиката. Философията на средните векове няма вече сила да се противопоставя на новата философия, на философията на Реформацията, хуманизма и Възраждането и трябва да премине в историята. Като преход служи едно ново изучаване на античната философия. То обаче не служи вече на средновековното мислене, а на усилията на новата философия да се освободи от него, да се освободи от положението си на слугиня на теологията.

30 април 1949 г.

Съдържание

Вместо предговор.....	5
Размисли върху старата китайска и индийска философия.....	5
П ъ р в а ч а с т А Н Т И Ч Н А Ф И Л О С О Ф И Я	9
<i>П ъ р в а г л а в а</i> Гръцката философия до Сократ.....	11
§ 1. Обща характеристика на живота в Стара Гърция и нейните колонии	11
§ 2. Най-старите натурфилософи.....	12
I. Талес.....	12
II. Анаксимандър	13
III. Анаксимен	14
§ 3. Ученията на първите дорийци и италийци.....	15
I. Общи исторически бележки	15
II. Питагор и неговата школа	15
§ 4. Наченки на логика и метафизика	17
I. Общи бележки	17
II. Ксенофан	18
III. Хераклит	19
IV. Школата на елеатите	20
1) Парменид	20
2) Зенон	21
§ 5. По-новите натурфилософи	22
I. Емпедокъл	22
II. Анаксагор.....	24
§ 6. Атомизъм	25
I. Левкип и Демокрит.....	26
II. Заключениелни бележки.....	28
<i>В т о р а г л а в а</i> Сократ и софистите	29
§ 7. Животът в Атина по времето на Перикъл.....	29

§ 8. Софистите.....	30
I. Обща характеристика	30
II. Протагор	33
III. Горгий	34
IV. По-младите софисти.....	35
1) Продик.....	35
2) Хипий	35
3) Антифон	35
4) Тразимах	35
5) Ликофрон, Алкидам и Фале.....	35
§ 9. Сократ	36
§ 10. Сократовите школи след Сократ. Сократика	42
I. Общи бележки	42
II. Киренейска школа.....	43
1) Аристип.....	43
2) Хедонизъм	43
III. Школата на киниците.....	44
1) Антистен.....	44
2) Диоген от Синопe	45
IV. Мегарска школа. Евклид.....	45
V. Елическа школа на Федон и школата в Еретрия на Менедem	45
<i>Трета глава Философските системи на Платон и Аристотел</i>	
§ 11. Платон.....	47
§ 12. Аристотел.....	56
<i>Четвърта глава Елинска философия</i>	
§ 13. Обща характеристика на епохата	64
§ 14. Школата на стоиците.....	66
I. Общи бележки	66
II. Старата школа на стоиците: Зенон, Клеант, Хризип и Диоген	67
§ 15. Школата на епикурейците.....	69
I. Общи бележки	69
II. Епикур, Метродор, Филонид, Зенон и Филодем.....	70
§ 16. Скептицизъм	71
I. Общи и исторически бележки	71
II. Пирон и Тимон, Аркесилай и Карнеад, Енезидем и Секст Емпирик	72
<i>Пета глава Римска философия.....</i>	
§ 17. Духът на Рим	75

§ 18. Стоицизъм, епикурейзъм, еклектизъм и скептицизъм	76
I. Средната школа на стоиците Панеций, Посидоний, Сцевола, Катон и Страбон	76
II. Школата на епикурейците. Лукреций Кар.....	77
III. Школата на еклектиците: Цицерон, Варон, Секстий.....	78
IV. Школата на скептиците. Секст Емпирик.....	79
V. Новата школа на стоиците: Сенека, Музоний Руф, Епиктет и Марк Аврелий.....	79
<i>Шеста глава Неоплатонизъм.....</i>	
§ 19. Предтечи на неоплатонизма.....	81
I. Общи бележки	81
II. Неопитагорейците Нигидий Фигул, Аполоний, Модерат Никомах.....	82
III. Религиозно-философски еклектизъм у Плутарх, Апулей, Теон, Нумений, Хермес и др.....	82
IV. Еврейските секти на есеите и терапевтите	83
V. Еврейско-александрийска философия.....	83
1) Аристобул.....	83
2) Филон.....	83
§ 20. Неоплатонизъм.....	84
I. Общи бележки	84
II. Александрийско-римска школа.....	85
1) Амоний Сакас и Плотин	85
2) Порфирий.....	87
III. Сирийска школа	87
1) Ямблих.....	87
2) Император Юлиан, Хипатия и Аидеси.....	87
IV. Атинска школа.....	88
1) Плутарх Атински, Сириан и Прокъл.....	88
2) Изидор, Дамаский, Симплиций, Боеций.....	88
<i>Втора част ПАТРИСТИКА.....</i>	
<i>Седма глава Стара партристика</i>	
§ 21. Обща характеристика на времето	93
§ 22. Гностицизъм	94
I. Апостол Павел и християнството.....	94
II. Общи бележки върху гностицизма.....	94
III. Предтечи на гностицизма: Церинт, Саторнил, Цердо и Карпократ	95
IV. Гностицизмът у Василид, Валентин и Бардезан	95
V. Марцион и Мани	97
§ 23. Апологетите	97

I. Общи бележки	97
II. Квадрат, Аристид и Юстин	98
III. Атинагор, Теофил, Татиан, Хермий и Иреней	98
IV. Тертулиан и Минуций Феликс	99
V. Последните апологети: Арнобий и Лактанций	99
§ 24. Школата на катехетите в Александрия	100
I. Общи бележки	100
II. Климент	100
III. Ориген	101
IV. Дионисий	101
<i>О с м а г л а в а</i> Нова патристика	103
§ 25. Нови последователи на Ориген	103
I. Василий Велики, Григорий Назианзин и Григорий от Ниса	103
II. Йоан Хризостом (Златоуст)	104
III. Амброзий	104
§ 26. Августин	104
§ 27. Последни представители на патристиката	107
I. Синезий и Немезий	107
II. Ареопагитическа книжнина и работата на абат Максим	107
Т р е т а ч а с т СХОЛАСТИКА	109
<i>Д е в е т а г л а в а</i> Ранна схоластика	111
§ 28. Обща характеристика на времето	111
§ 29. От Джон Скот Ериугена до Беренгарий от Тур	112
I. Алкуин, Фредегиз, Рабан Мавър	112
II. Джон Скот Ериугена	113
III. Герберт	114
IV. Фулбер и Беренгарий	115
§ 30. Спорът за универсалиите	115
I. Общи бележки	115
II. Номинализмът у Росцелин	115
III. Реализмът у Анселм и Гийом от Шампо	116
IV. Пиер Абелар	116
§ 31. Краят на ранната схоластика	118
I. Платонизиращите натурфилософи Бернар и Тиери, Бернар Силвестър, Аделар от Бат, Гийом от Конш, Жилбер от Поатие	118
II. Мистика у Бернар от Клерво, Хуго, Ричард, Валтер, Амалрик, Давид и Джакино	119
III. Сумистите Пиер Ломбардски, Алан и Джон от Солсбъри	120

<i>Д е с е т а г л а в а</i> Развитие на схоластиката	122
§ 32. Обща характеристика на времето	122
§ 33. Арабска философия	123
I. Общи бележки	123
II. Арабската философия на Изтока	123
1) Алкинди и Алфараби	123
2) Авицена	124
3) Алазен и Алгазали	124
III. Арабската философия на Запад	125
1) Аверроес	125
2) Авероес	125
§ 34. Еврейска философия	126
I. Учението кабала	126
II. Саадя и Авицеброн	126
III. Маймонид и Герсонид	126
§ 35. Значението на философията на Аристотел за разцвета на схоластиката	127
§ 36. Александър от Халес и Бонавентура от ордена на францисканците	128
I. Александър от Халес	128
II. Бонавентура	129
§ 37. Алберт Велики, Тома от Аквино и последователите им	129
I. Алберт Велики	129
II. Тома от Аквино	130
III. Винсенц от Бове, Петрус Хиспанус и Данте	134
§ 38. Противници на томизма	134
I. Хайнрих от Гент, Ричард от Мидлетоун, Вилхелм де ла Мар, Сигер от Брабант и Боеций от Дания	134
II. Петрус Йоханус Оливи и Дънс Скот	135
<i>Е д и н а д е с е т а г л а в а</i> Краят на схоластиката	138
§ 39. Общи и исторически бележки	138
§ 40. Философия и теология у Роджър Бейкън и Раймунд Лулий	138
I. Робърт Гросетест	138
II. Роджър Бейкън	139
III. Раймунд Лулий	140
IV. Раймунд от Сабунде	141
§ 41. Номинализмът или терминизмът на XIV и XV век	141
I. Общи бележки	141
II. Уилям Окам	141
III. Жан Буридан, Алберт от Саксония и Никол Орем	143
IV. Марселий от Инген, Пиер от Айи, Жан Жерсон и Габриел Бил	144

§ 42. Мистицизъм. Майстер Екхарт	145
I. Общи бележки	145
II. Майстер Екхарт	145
III. Сузо от Констанц, Йохан Таулер от Страсбург, Йохан от Руйсбрюк и Тома от Кемпен	147

Цеко Торбов

**ОСНОВИ НА ИСТОРИЯ НА ФИЛОСОФИЯТА
АНТИЧНА ФИЛОСОФИЯ И ФИЛОСОФИЯ
НА СРЕДНИТЕ ВЕКОВЕ**

Българска
Първо

Редактор *Валя Митева*
Художник на корицата *Стефан Божков*
Худ. редактор *Борис Драголов*
Техн. редактор *Диана Барова*
Коректор *Евгения Жегова*

Формат 60/100/16 Тираж 3000
Печ. коли 9,75 Изд. коли 10,83

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“